

Таточенко С. А. Теоретичний огляд поняття особистісного конструкту, як компонента структури свідомості / С. А.Таточенко // *International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences: Conference Proceedings, June 28-30, 2016. Kielce: Holy Cross University. – P. 129-133.*

ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ПОНЯТТЯ ОСОБИСТІСНОГО КОНСТРУКТУ, ЯК КОМПОНЕНТА СТРУКТУРИ СВІДОМОСТІ

Таточенко Світлана Анатоліївна, Херсонський державний університет,
аспірантка кафедри практичної психології 1 року навчання

Свідомість сучасної людини - це підсумок розвитку історії всього людства, яке багато століть намагалося розгадати і пояснити її сутність та можливості. Усі психічні процеси, стани, властивості людини, єдність усіх форм пізнання і переживань особистості, ставлення до усвідомленого, все це можливо тільки завдяки свідомості.

Будова свідомості, згідно концепції О. М. Леонтьєва, закономірно пов'язана з будовою діяльності людини, в якій вона й формується. Ускладнення характеру діяльності вимагає розведення в психічному відображенні цілей і засобів їх досягнення, цілей і операцій. Це вимагає наявності внутрішніх умов, при яких цілі і операції займали б різне місце в системі відображення. Те, що безпосередньо сприймається, має одночасно зв'язуватися з образом «потребнісного майбутнього», та сприйматися також і як те, чим воно повинно стати в результаті певних дій - тобто наділятися значенням [8, с. 43].

Значення містить в собі мову. А за мовними значеннями ховаються суспільно вироблені способи дії, в процесі яких люди пізнають і перетворюють об'єктивну реальність. В індивідуальній свідомості значення присутні не в чистому вигляді, а у формі особистісних смислів (у взаємозумовленості з мотивами, потребами, діяльністю конкретної особистості) [5, с. 370].

Система значень, що має в собі сукупний суспільний досвід, властивий тій або іншій соціальній спільності, зумовлює поведінку людей. Значення - надіндивідуальні утворення. Індивідуальній свідомості людини властива подвійність: з одного боку, дійсність відбивається безпосередньо у вигляді суб'єктивних переживань і відчуттів, а з іншого - опосередковано, через систему суспільно вироблених способів усвідомлення: мовних форм [2, с. 138].

На думку А. Ф. Йорданова, реконструкція «бачення світу» очима іншого реалізується в реконструкції систем індивідуальних значень (особистісних смислів), через призму яких відбувається сприйняття світу суб'єктом [4, с. 259].

С. С. Смагіна вважає, що «молярною» структурно-описовою одиницею свідомості, високо індивідуалізованою семантичною категорією, яка резонує і з легкістю «ув'язується» з усіма смисловими утворюючими індивідуальну свідомість (значення, сенс) є конструкт. Дж. Келлі розвивав уявлення про єдність і цілісність особистості людини, тому визначним поняттям в його теорії є поняття системи конструктів - не ізольованих утворень, а взаємодіючих та взаємовизначаючих один одного. [7, с. 8].

А. В. Шарипін констатує, що організація когнітивних структур и процесів життєвого світу людини набуває рис цілісності завдяки унікальному переплетінню стилів тілесної і свідомої дій, інтенціонально репрезентованих семантикою асоціативних та пропозиційних мереж [9, с. 138].

Однак, згідно з В. М. Аллахвердовим, свідомість, всупереч стандартному уявленню, сама ніяких конструктів не створює. Їх породження відбувається автоматично, абсолютно неусвідомлено, в кращому випадку усвідомлюється тільки результат конструювання. Головне завдання свідомості - перевірка обраних конструктів (зроблених припущень) [1, с. 29].

В. Ф. Петренко визначає конструкт, як «індивідуально особистісний еталон сприйняття»; В. І. Похилько та Ю. М. Забродін розглядають конструкт, як «самостійну семантичну освіту, спосіб диференціації об'єктів, особливий суб'єктивний засіб, сконструйований самою людиною, валідізований їй на практиці, за допомогою якого людина виділяє, оцінює, прогнозує свою

поведінку, реконструює систему взаємин з оточуючими». О. Г. Шмельов вважає, що ідентифікуючись зі значенням, структурно конструкт розглядається як «функціональна триєдність когнітивних, операціональних та оціночних одиниць діяльності», і на думку В. П. Зінченко та О. Г. Асмолова, відповідає всім вимогам, які пред'являються одиницям аналізу психіки.

До значущих характеристик конструктного вимірювання відносяться:

- біполярна форма, (відображає ідею діхотомічності мислення);
- динамічність, здатність до заміщення і перегляду;
- системність (система конструктів цілісна, багатовимірна, багаторівнева, включена у безліч інтеросистемних зв'язків);
- обмежений фокус і діапазон придатності (зона корисності та релевантності смислових структур регламентована).

Таким чином, система конструктів виступає в якості модельного уявлення категоріальної структури індивідуальної свідомості.

На думку Д. М. Долганова, система особистих конструктів являє собою систему значень, тобто сукупність деяких ознак, на підставі яких відбувається сприйняття та осмислення об'єктів навколишньої дійсності. Оскільки значення є стороною знакових систем, за допомогою яких відбувається сприйняття світу, неможливо говорити про значення поза контекстом знака [3, с. 29].

О. В. Улибіна вважає, що точкою переходу, контакту суспільного значення і особистісного сенсу є слово, знакова система мови. Суспільну і індивідуальну свідомість з одного боку, несвідоме і свідомість з другого, утворюють опозицію по підставам: єдність / поділ з миром, розрізнення / не розрізнення себе і світу, відсутність / наявність кордонів між собою і світом. Межі створюються за рахунок використання слів - знаків природної мови, що мають складну структуру. Словесне, знакове опосередкування не тільки подвоює світ, створюючи додаткову площину відображення, але і змінює саму структуру відображення, вносячи в нього якісні зміни, зближуючи зі структурою самого слова.

Необхідно також відзначити, що ключові слова (мовні конструкти)

відображають рівень когнітивної складності тільки щодо контексту ситуації. Якщо в мовних конструктах узагальнюється ставлення до широкого спектру предметів і явищ дійсності, то когнітивна складність виступає показником певного психічного стану або рівня особистісного розвитку [6, с. 45].

Близькість структури слова і структури свідомості визначає наявність багат шаровості, багатовимірності і неоднорідності структурних елементів свідомості. Рухливість відносин між окремими структурними компонентами знака дозволяє припустити наявність динамічних відносин і між складовими структури свідомості [8, с. 43].

Отже, конструкти створюють у свідомості особистості певний фіксований світ, заснований на різного роду ідеалах, уявленнях, визначеного сприйняття та опису реальності. Саме на основі системи особистісних конструктів, індивід формує відповідну когнітивну модель світу за допомогою взаємодії мислення і мови. Змістовні аспекти конструктів будуються на поняттях, створених індивідуальним семантичним простором людини та є невідривними від загальносоціального семантичного простору.

Список використаних джерел:

1. Аллахвердов В.М. Экспериментальная психология познания. Когнитивная логика сознательного и бессознательного / [В.М. Аллахвердов, А. Ю. Агафонов, Е. А. Вишнякова и др.]. - СПб.: Изд-во С. - Петерб. ун-та, 2006. - 352 с.
2. Васильченко О. М. Щодо дослідження імпліцитних теорій як елементів політико-правової культури / О.М.Васильченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. - 2015. - № 1 (том 2) - С.136-140.
3. Долганов Д.Н. К вопросу о перспективах изучения системы личных конструктов при адиктивном поведении / Д.Н. Долганов // Сибирский психологический журнал. – 2006. - №23. - С. 27 - 32.
4. Иорданов А. Ф. Психолингвистический подход к исследованию семантико-категориальных структур языковой личности в контексте теории личностных конструктов / А.Ф. Иорданов // Известия Южного

- федерального университета. Технические науки. - 2006. - Т. 13, №13. - С. 259 – 265.
5. Куделькина Н.С. Проблема сознания: методологические аспекты / Н. С. Куделькина, А. В. Макаров, И. В. Ворожейкин // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. - 2011. - Т.13, № 2(2). – С. 369 – 374.
 6. Серый А. В. Система личностных смыслов: структура, функции, динамика / А. В. Серый; науч. ред. М. С. Яницкий. - Кемерово: Кузбассвузиздат. - 2004. - 272 с.
 7. Смагина С. С. Субъективная репрезентация межличностных отношений студентов в особенностях динамики их индивидуального сознания: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.05 «Социальная психология» / С. С. Смагина. - Томск, 2002. - 20 с.
 8. Улыбина Е. В. Психосемантические методы исследования сознания / Е. В. Улыбина // Учебно-методическое пособие к спецкурсу. - Ставрополь, 2001. - 44 с.
 9. Шарипін А. В. Антропологізм і когнітивна семантика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.02 «Діалектика і методологія пізнання» / А.В.Шарипін. - Київ, 2008. - 18 с.